

OBSAH

- Karel Sklenář*, „**Stará myšlenka**“. **Ke 170. výročí třídobé periodizace v české archeologii** – ‘An old idea’. On the 170th anniversary of the three-age system in Bohemian archaeology 203–242
- Petr Škrdla* – *Tereza Rychtaříková* – *Jan Eigner* – *Jaroslav Bartík* – *Pavel Nikolajev* – *Milan Vokáč* – *Miriam Nývltová Fišáková* – *Alžběta Čerevková* – *Jitka Knotková*, **Mohelno-Plevovce: Lokalita osídlená v průběhu posledního glaciálního maxima a pozdního glaciálu** – Mohelno-Plevovce: The site occupied during the Last Glacial Maximum and Late Glacial 243–270
- Jaroslav Řídký* – *Marek Půlpán* – *Blanka Šreinová* – *Vladimír Šrein* – *Václav Drnovský* – *Petr Květina*, „**Životní cyklus**“ **mlecích nástrojů z mladoneolitického sídelního areálu s rondelem ve Vchynicích, okr. Litoměřice** – “Life cycle” of grinding tools from the Late Neolithic settlement area with rondel at Vchynice, Northwest Bohemia 271–309

MATERIALIA

- Miroslav Dobeš* – *Radka Šumberová*, **Sídelištní objekty středního eneolitu z obvodu Kolína ve světle jejich chronologické a kulturní homogenity** – Middle Eneolithic settlement features from the Kolín ring road in the light of their chronological and cultural homogeneity 310–346
- Pavel Fojtík* – *Miroslav Popelka*, **Hromadný nález bronzových předmětů z Kostelce na Hané, okr. Prostějov. Středodunajské bronzové depozitum v srdci lužické kulturní oblasti?** – A mass find of bronze artefacts from Kostelec na Hané, central Moravia 347–364

AKTUALITY

- Tereza Křišťufová* – *Magdalena Turková*, The 19th Annual Meeting of the EAA, Pilsen (Plzeň), Czech Republic, 4th–8th of September 2013 365–367
- Petr Kostrhun*, Konference Česko-polské vztahy v dějinách archeologie do roku 1989 367–368
- Martin Gojda*, Ivan Kuzma: vzpomínka na slovenského průkopníka letecké archeologie 368–373
- Josef Jan Kovář*, Sedmdesátiny prof. Josefa Ungera 374–377

NOVÉ PUBLIKACE

- Michal Preusz*, Natascha Mehler (ed.): Historical archaeology in Central Europe (Rockville 2013) 378–380
- Rudolf Procházka*, Nikolaus Hofer (Hg.): Archäologie und Bauforschung im Wiener Stephansdom. Quellen zur Baugeschichte des Doms bis zu Ende des 13. Jahrhunderts. Mit Beiträgen von Günther Buchinger, Friedrich Dahm, Hubert Emmerig, Angelika Geischläger, Nikolaus Hofer, Markus Jeitler, Renate Kohn, Karin Kühtreiber, Paul Mitchell, Johann Offenberger, Doris Schön und Andreas Thinschmidt (Wien 2013) 380–382
- Jan Kypka*, Jan Košťál a kol.: Vízmburk. Příběh ztraceného hradu (Havlovice 2013) 382–383
- Jan Bouzek*, Martin Kuna – Andrea Němcová a kolektiv: Výpověď sídlištního odpadu, Nálezy z pozdní doby bronzové v Roztokách a otázky depoziční analýzy archeologického kontextu (Praha 2012) 383–384
- Jan Kypka*, Katarzyna Moskal: Kafle w zbiorach Muzeum Historycznego Miasta Krakowa (Kraków 2012) 384–385
- Jan Kolář*, J. Müller – K. Rassmann – R. Hofmann (Hrsg.): Okolište 1 – Untersuchungen einer spätneolithischen Siedlungskammer in Zentralbosnien, Neolithikum und Chalkolithikum in Zentralbosnien 1 (Bonn 2013) 385–387
- Milan Lička*, David Válek a kolektiv: Sídlíště kultury s moravskou malovanou keramikou v Hlubokých Mašůvkách (výzkumy z let 1947–1950). S příspěvky G. Dreslerové, M. Gregerové, M. Hložka, Z. Nerudové, J. Šmerdy a M. Vokáče 387–388

„Stará myšlenka“ Ke 170. výročí třídobé periodizace v české archeologii

‘An old idea’
On the 170th anniversary of the three-age system
in Bohemian archaeology

Karel Sklenář

V roce 2013 uplynulo 170 let od přijetí tzv. „systému tří period“ (doba kamenná, bronzová a železná) v české archeologii. V jeho praktickém použití patří priorita Dánu Ch. J. Thomsenovi (publikováno 1836) před soudobými německými badateli (Lisch, Danneil), pro německojazyčnou sféru (včetně české) měl zásadní význam překlad Thomsenova textu do němčiny (1837). V Čechách jej poprvé jednoznačně aplikoval J. V. Hellich, první kustos archeologie v Národním muzeu v Praze, v rukopise rukověti české archeologie z roku 1843 – tedy souběžně s jeho přijetím ve většině evropských zemí jižně od Dánska. Silný odpor proti „skandinavismu“ v německé archeologii 2. pol. 19. stol. neměl v Čechách širší ohlas, spíše tento systém narážel na přetrvávající zaměření české vědy k etnohistorickým interpretacím; teprve na počátku 20. stol. byl zápas obou směrů vybojován ve prospěch plného uplatnění třídobé periodizace v duchu artefaktálního pozitivismu.

dějiny archeologie – Čechy – systém tří period – Josef Vojtěch Hellich – Jan Erazim Vocel

The year 2013 marked the 170th anniversary of the adoption of the ‘three-age system’ (the Stone Age, Bronze Age and Iron Age) in Bohemian archaeology. The Dane Christian Jurgensen Thomsen, who published his findings in 1836, is given more credit for the practical application of the three-age system than his contemporaries, the German scholars Lisch and Danneil. The translation of Thomsen’s text into German in 1837 was of fundamental importance for the German-speaking sphere (including Czech). The three-age system was first unambiguously applied in Bohemia by J. V. Hellich, the first curator of archaeology at the National Museum in Prague, in an 1843 manual of Bohemian archaeology, i.e. simultaneously with the adoption of the system in the majority of European countries south of Denmark. The strong resistance to ‘Scandinavism’ in German archaeology in the second half of the nineteenth century was not widely shared in Bohemia. Instead, this system probably ran up against the lingering focus of Bohemian research on ethnohistorical interpretations. It wasn’t until the beginning of the twentieth century that the conflict between the two directions was settled in favour of the full application of the three-age periodisation in the spirit of artefactual positivism.

history of archaeology – Bohemia – three-age system – Josef Vojtěch Hellich – Jan Erazim Vocel

Mohelno-Plevovce: Lokalita osídlená v průběhu posledního glaciálního maxima a pozdního glaciálu

Mohelno-Plevovce: The site occupied during the Last Glacial Maximum and Late Glacial

Petr Škrdla – Tereza Rychtaříková – Jan Eigner – Jaroslav Bartík – Pavel Nikolajev – Milaň Vokáč – Miriam Nývltová Fišáková – Alžběta Čerevková – Jitka Knotková

Lokalita Mohelno-Plevovce leží pod úrovní hladiny Mohelenské údolní nádrže. V průběhu posledních dvou let jsme realizovali povrchový průzkum břehu nádrže. Objevili jsme také tři místa, kde artefakty dosud spočívají v intaktních sedimentech. V rámci koncentrace 3 jsme navíc zachytili strukturu vyskládané z plochých kamenů. Díky odstávce přečerpávací elektrárny byla v září 2013 hladina přehrady po tři dny na minimální úrovni. Během krátkého výzkumu jsme zdokumentovali šestihrannou strukturu vyskládanou z plochých kamenů, která měla průměr 3 m. Zatímco v rámci struktury hustota nálezů výrazně vzrostla, vně struktury výrazně klesala, a to až na úroveň jednotlivých kusů, což interpretujeme jako vliv bariéry podél hranice dlažby. Industrie, která je datována ke konci LGM, je charakteristická strmě retušovanými škrabadly a specifickými drobnými otupenými mikrolity, které mají nejbližší analogie v oblasti severně od Černého moře.

Morava – Mohelno – MIS-2 – LGM – obydlí – dlažba – epigravettien – epiaurignacien

The site of Mohelno-Plevovce is situated below the water line of the Mohelno water reservoir. Over the last two years we conducted surface surveys along the edges of the reservoir which yielded a collection of stone artifacts. We discovered three areas with in situ artifacts within intact sediments. In addition, we identified 3 structures consisting of flat stones within area 3. During September 2013, the hydroelectric power plant underwent maintenance and for a period of three days the water level was at its minimum. We documented a hexagonal flat stone pavement 3 m in diameter. Within the paved area the artifact density was relatively high. Outside the paved area the density of finds decreases rapidly, which indicates a strong barrier-effect along the pavement boundary. The industry has been dated to terminal LGM and is characterized by steeply retouched end scrapers and specific tiny backed microliths with the closest analogy in the North Black Sea Region.

Moravia – Mohelno – MIS-2 – LGM – dwelling – pavement – Epigravettian – Epiaurignacian

PETR ŠKRDLA, Archeologický ústav AV ČR Brno, v. v. i., Královopolská 147, CZ-61200 Brno; ps@iabno.cz
TEREZA RYCHTAŘÍKOVÁ, Archeologický ústav AV ČR Brno, v. v. i., Královopolská 147, CZ-61200 Brno
nienna11@gmail.com

JAN EIGNER, Žichovice 165, CZ-342 01 Sušice; eigner.istvan@seznam.cz

JAROSLAV BARTÍK, Ústav archeologie a muzeologie FF MU, Arne Nováka 1, CZ-602 00 Brno
adraj.bartik@gmail.com

PAVEL NIKOLAJEV, Ústav archeologie a muzeologie FF MU, Arne Nováka 1, CZ-602 00 Brno
jamiem@seznam.cz

MILAN VOKÁČ, Muzeum Vysočiny Jihlava, Masarykovo náměstí 55, CZ-586 01 Jihlava; Vokko@seznam.cz

MIRIAM NÝVLTOVÁ FIŠÁKOVÁ, Archeologický ústav AV ČR Brno, v. v. i., Královopolská 147, CZ-612 00 Brno
nyvltova@iabno.cz

ALŽBĚTA ČEREVKOVÁ, Ústav archeologie a muzeologie FF MU, Arne Nováka 1, CZ-602 00 Brno
cerevkova.betka@seznam.cz

JITKA KNOTKOVÁ, Muzeum Vysočiny Třebíč, Kosmákova 1319/66, CZ-674 01 Třebíč
j.vokacova@zamek-trebic.cz

„Životní cyklus“ mlecích nástrojů z mladoneolitického sídelního areálu s rondelem ve Vchynicích, okr. Litoměřice

“Life cycle” of grinding tools from the Late Neolithic settlement area
with rondel at Vchynice, Northwest Bohemia

Jaroslav Řídký – Marek Půlpán – Blanka Šreinová –
Vladimír Šrein – Václav Drnovský – Petr Květina

Práce se zabývá mlecími nástroji z období kultury s vypíchanou keramikou (STK; 5100/5000 – 4500/4400 cal. BC). Vedle ujednocení české terminologie vztahující se k pravěkým mlecím zařízením a kromě morfometrické či surovinové analýzy nálezového souboru, bylo záměrem této práce studium postupu při výrobě mlýnků z křemenného porfyru (paleorhyolitu) a interpretace jejich „životního cyklu“ (chaîne opératoire; operational sequence). Zdroje nejdůležitější suroviny na výrobu mlýnků se nacházejí ve vzdálenosti do 5 km od lokality. Dalším cílem práce bylo interpretovat roli sídelního areálu s rondelem na základě komplexního studia ručních kamenných mlýnků a v konfrontaci s dřívějšími analýzami jiných typů nálezů. Vzhledem k přítomnosti rondelu, zdrojů surovin a strategické komunikační poloze sídelního areálu je možné uvažovat o jeho centrální funkci pro širší okolí.

mladý neolit – kultura s vypíchanou keramikou – subsistenční aktivity – kamenné nástroje – dvoudílné ruční mlýnky – chaîne opératoire – rondel

The paper deals with grinding tools from the Stroke Pottery culture period (STK; 5100/5000 – 4500/4400 cal. BC). Apart from unification of the Czech terminology relating to prehistoric grinding tools and apart from the morphometric or raw material analyses of the find assemblage, this work aims to study the production procedure of millstones from quartz porphyry (paleorhyolite) and the interpretation of their “life cycle” (chaîne opératoire; operational sequence). The outcrop of the most important raw material for the production of millstones is situated within 5 km far from the site. Another aim of this work was to interpret the possible role of the settlement area with a rondel (circular enclosure, Kreisgrabenanlage) based on a complex study of hand millstones in the light of earlier analyses of other types of finds. With regard to the presence of the rondel, raw material sources and strategic communications location of the settlement area, it is possible to consider its central function within the wider surroundings.

Late Neolithic – Stroke Pottery culture – subsistence activities – stone tools – grinding stones – chaîne opératoire – rondel

JAROSLAV ŘÍDKÝ, Archeologický ústav AV ČR, v. v. i., Letenská 4, CZ-118 01 Praha; ridky@arup.cas.cz
VÁCLAV DRNOVSKÝ, Katedra archeologie, FF UHK, nám. Svobody 331, CZ-500 03 Hradec Králové
vaclav.drnovsky@uhk.cz

MAREK PŮLPÁN, Ústav archeologické památkové péče SZ Čech v Mostě, v. v. i.; Žižkova 835, CZ-434 01 Most; pulpan@uappmost.cz

VLADIMÍR ŠREIN, Česká geologická služba, Česká geologická služba, Klárov 3, CZ-118 21 Praha 1
vladimir.srein@geology.cz

BLANKA ŠREINOVÁ, Mineralogicko-petrologické oddělení, Národní muzeum, Cirkusová 1740, CZ-193 00 Praha 9 – Horní Počernice; blanka_sreinova@nm.cz

PETR KVĚTINA, Archeologický ústav AV ČR, v. v. i., Letenská 4, CZ-118 01 Praha; kvetina@arup.cas.cz

Sídlištní objekty středního eneolitu z obchvatu Kolína ve světle jejich chronologické a kulturní homogenity

Miroslav Dobeš – Radka Šumberová

Rozsáhlý záchranný výzkum probíhající v nedávné minulosti na stavbě obchvatu Kolína poskytl důležité prameny rovněž ze středního eneolitu. Výsledkem jejich postupné publikace je i tento článek, prezentující osm objektů daného období z plochy I-9. Z analytického hlediska jsou podstatné dva početné soubory, ve kterých byly zachyceny prameny hned několika archeologických kultur. Dominantní součástí tvoří nálezy staršího stupně kultury řivnáčské, ojediněle provázené chronologicky korespondujícími importy či napodobeninami keramiky kultury bošácké, zachycené v materiálech z kolínského obchvatu již podruhé. V jednom objektu byly navíc identifikovány zlomky keramiky slezské větve kultury kulovitých amfor, které jsou interpretovány jako doklad sídelního horizontu následujícího po opuštění řivnáčského sídliště. Text je tak zároveň příspěvkem k problematice chronologické uzavřenosti nálezových souborů ze sídlištních objektů.

Čechy – Kolín – střední eneolit – řivnáčská kultura – bošácká kultura – kultura kulovitých amfor – postdepoziciční procesy

Middle Eneolithic settlement features from the Kolín ring road in the light of their chronological and cultural homogeneity. Extensive rescue excavation recently carried out at the construction of the Kolín ring road yielded important information sources also for the Middle Eneolithic period. The present article, accounting for eight features of the given period from area I-9, represents one of the results of their progressive publication. From the analytical point of view, two large assemblages are substantial, providing evidence of several archaeological cultures. The dominant component consists in finds from the early stage of the Řivnáč culture, sporadically accompanied by chronologically corresponding imports or imitations of the Bošáca culture pottery, recorded in the materials from the Kolín ring road for the second time already. Pottery sherds of the Silesian branch of the Globular Amphora culture were identified in one of the features and are interpreted as evidence of the settlement horizon subsequent to the abandonment of the Řivnáč culture settlement. The text thus contributes also to the issue of chronological closure of find contexts of settlement features.

Bohemia – Kolín – Middle Eneolithic – Řivnáč culture – Bošáca culture – Globular Amphora culture – post-depositional processes

MIROSLAV DOBEŠ, Archeologický ústav AV ČR, v. v. i., Letenská 4, CZ-118 01 Praha; dobes@arup.cas.cz
RADKA ŠUMBEROVÁ, Archeologický ústav AV ČR, v. v. i., Letenská 4, CZ-118 01 Praha; sumberova@arup.cas.cz

Hromadný nález bronzových předmětů z Kostelce na Hané, okr. Prostějov Středodunajské bronzové depozitum v srdci lužické kulturní oblasti?

Pavel Fojtík – Miroslav Popelka

Práce se zabývá nedávným nálezem depotu zlomkových bronzů z k. ú. Kostelec na Hané, okr. Prostějov, čítajícím celkem 28 položek o úhrnné hmotnosti 3,214 kg. Vedle podrobné prezentace získaného souboru se dotýká též otázek jeho chronologické a kulturní příslušnosti, a to spolu s pokusem o nastínění konkrétnějšího vztahu k soudobému osídlení blízkého okolí místa nálezů i regionu Prostějovska samotného, což autory vede až k vlastní interpretaci vzniku této, v kulturním prostředí lužických popelnicových polí značně specifické, archeologické památky.

mladší doba bronzová – lužická kultura – bronzový depot – sídlištní struktura – kulturní kontakty

A mass find of bronze artefacts from Kostelec na Hané, central Moravia. The work addresses a recently discovered hoard of fragments of bronze artefacts in Kostelec na Hané, in the Prostějov district, from the period of the Lusatian Urnfield culture. The hoard contained twenty-eight items with a total weight of 3.214 kg. In addition to a presentation of the acquired assemblage, the work also deals with its chronological and cultural affiliation and attempts to outline the relationship between the artefacts and contemporary settlement around the find site and the broader Prostějov region.

Late Bronze Age – Lusatian culture – hoard – settlement structure – cultural contacts

PAVEL FOJTÍK, Ústav archeologické památkové péče Brno, v. v. i., Kaloudova 30, CZ-61400 Brno
fojtik@uapp.cz

MIROSLAV POPELKA, Ústav archeologické památkové péče Brno, v. v. i., Kaloudova 30, CZ-61400 Brno
popelka@uapp.cz